

Musíme teda i my jednomyslné sa vysloviť za slovenčinu dľa Hattalovej a Málíkovej gramatiky opravenú a v našich Katolíckych novinách užívanú, lebo jedine v tejto možnéj našej víťazstvo a možné zjednotenie literárne celého Slovenska, z tej príčiny, poneváh táto slovenčina nič iného není, jak sama bernoláčtina dľa nepodvratných filologických zásad opravená. Bernolák pri svojich prácach filologických vzal do povahy len jednu časť Slovenska, totiž okolje trnavsko—nitránsko—trenčianske, Štúr tiež len jednostranne vzal do povahy Liptov, Turiec, Zvolen, Tekov a Gömör,¹ Hattala obidve tyto strannosti zmieril a tak rečeno spojil, vzav do povahy celé Slovensko, — celú slovenčinu. Bernolák bol thesis, Štúr antithesis a Hattala dľa muojho domnenia je synthesis v literatúre našej. Kdoby teda teraz tak chcel písať, jako písal nekdy Bernolák, alebo neskorej Štúr, ten by nepojímal prirodzený vývin našej literatúry, ktorá rovné, jako druhé cudzojazyčné literatúry s duchom času a s vedami vyvinúť sa musela a za spiatečníka (retrograda) by platil. Ani Nemci, ani Maďari pred 100 rokmi tak nepísali, jako teraz píšu a kdo jest medzi nimi, ktorýby teraz tak chcel písať, jako jejich trebárs slavní literáti pred 100 rokmi písali?

43

Predhovor ku „Krátkej mluvnici slovenskej“ od Martina Hattalu.

Uverejnený v Krátkej mluvnici slovenskej od Martina Hattalu, Bratislava 1852, str. I—VIII.

Vydáním *Krátkej mluvnice slovenskej* bol ukončený boj o štúrovskú spisovnú slovenčinu. Na zásadách novej mluvnice sa dohodli po vydaní Hattalovej latinsky vydanej mluvnice jazyka slovenského z roku 1850 predstavitelia slovenských katolíkov a evanjelikov v kultúrnej oblasti, zástancovia štúrovskej spisovnej slovenčiny i tzv. staroslovenčiny: M. M. Hodža, L. Štúr, J. M. Hurban, Ján Palárik, Ondrej Radlinský a Štefan Závodník. Dohoda bola uzavretá na ich stretnutí v Bratislave. Predhovor obsahuje výsledok tejto porady, podpísaný uvedenými národnými pracovníkmi. Predhovor berie, prirodzene, ohľad aj na nariadenie vlády ohľadne používania češtiny na Slovensku a konštatuje, že nová dohodnutá mluvnica bude vstave prispieť k urovnaniu nedorozumení medzi Čechmi a Slovákmi.

Radosť, ktorá sa na chýr o ujednotajnení sa našom ohľadom na spisovný jazyk po krásnych krajoch Slovenska a po srdcach drahých rodákov našich, túžbou po jednote docela prejatých, rýchlosťou blesku roznesla a výsledok hlasovania o pravopise sl. správou Cyrilla Methoda uverejnený¹ je nám i najmilšou a najvzácnjšou odplatou za úprimné namáhanie naše v prospechu jednoty literárnej na Slovensku podniknuté, i spoľahlivým a bezpečným rukojemstvom toho, že sa o zásady, na ktorých sme sa v priateľskej porade spoločne a jednomyselne usnesli, jako melké vlny o tuhú skalú rozrazia ďalšie hádky o litery, a že po dlhotrvanlivom síce, ale prirodzenom, bo k vývinu každej

¹ Správne má byť Gemer.

¹ Pozri KN, roč. 1852, č. 3.

veci a myšlienky vôbec nevyhnutne potrebnom boji už raz dostaneme do chrámu túžebne žiadaného pokoja a jednoty. Čo aby sa tým skorej a istejšej stalo, za dobré sme uznali, prítomnú, podľa spomenutých zásad vypracovanú *Krátku mluvnicu* na svetlo vydať, osvedčujúc sa pri tom verejne, že nám z nasledujúcich dvoch predúležitých príčin nikdy ani na um neprišlo, oproti vysokej vláde pre uvedenia češtiny do škôl slovenských v odpor sa postaviť, a síce:

1. Čoby Slováci v čas uvedenia češtiny do škôl aj boli bývali strany pravopisu sjednotení: predcaby pre nedostatok školských kníh slovenských nebolo bývalo možné inšie, jako alebo slovenčine najbližšiu češtinu, alebo inú reč neslovanskú školskými knihami zaopatreňú do škôl na Slovensku uviesť. A keď vys. vláda to prvé urobila, ktorý zdravého rozumu a čistého srdca človek by jej to mohol a smel za zlé pokladať?

2. Za našich časov sa od každého, vzdelaným sa zvať chcejúceho Slovana právom očakáva, aby krom svojej materčiny aspoň jedno slovanské nárečie dokonale rozumel. Uvedením češtiny do škôl z predúžitej, pod 1. uvedenej príčiny vys. vláda dáva príležitosť Slovákovi s jedným slovenčine najbližším, bohatú literatúru majúcim a na Slovensku dlhé časy užívaným nárečím slovanským dokonale sa oboznámiť. Čo je zase dostatočnou pohnutkou k spokojnosti s tým, čo vys. vláda o vyučovacej reči na Slovensku posiaľ ustanovila.

Jediné, čo od vys. vlády na ten čas s dôverou očakávame, je to, že na slovenčinu v školách slovenských podľa ustanovenia v *Entwurfe der Organisation der Gymnasien* na str. 152 stojacieho: „Für die Slowaken in Ungarn kann im Allgemeinen das für die Böhmen gesagte gelten. Die durch die Natur der slowakischen Mundart und durch andere besondere Verhältnisse bedingten Abweichungen können erst später bezeichnet werden.“² slušný ohľad vezme a to tým viacej, že sa na str. 148 a 149 o spôsobe vyučovania slovanským nárečiam vôbec takto vyslovuje: „während es bei der einen (Sprache) angemessen sein wird, die älteren Denkmale derselben slavischen Sprache oder die des Altslavischen in den Bereich des Gymnasialunterrichtes zu ziehen, scheint es für andere zweckmässiger, eine verwandte slavische Sprache zur Vergleichung zu nehmen.“³ Podľa tejto zásady a podľa výslovného, na str. 150 pod 1 stojacieho predpisu majú ku pr. Česi vo vyučovaní terajšej svojej spisovnej reči ustavičný ohľad mať na staročeštinu, v Libušinom súde, Kráľodvorskom rukopise a v iných drahocenných pamiatkach zachovaných, alebo inými slovami: majú prebrúsené a zakrsalé podoby terajšej reči zo zachovaných a úplných staročeských porovnávacím spôsobom objasňovať a vysvetľovať. Príčiny spôsobu tohoto vyučovania a osôh z neho vyliekajúci dobre opisuje Schleicher v znamenitom posúdení svojom českých mluvníc.⁴

A Slovákovi, ktorých reč na spôsob v mluvnicike tejto predložený pojatá je skoro čirá čistá staročeština, jako z porovnania našich mäkkých skloňovaní: muž a meč (str. 13.), vöňa (str. 15.), pole (str. 17.), umenie (str. 19.), boží (str. 24.) atd. so zodpovedajúcimi staročeskými od Šafárika v hore spomenutej staročeskej mluvnici vystave-

² Návrh na organizáciu gymnázií v Rakúsku, vydaný roku 1849, uvádza pre Slovákov v Uhorsku, že vo všeobecnosti môže platiť pre nich to isté, čo pre Česko je povedané. Následkom povahy slovenskej reči a skrze zvláštne pomery vyžadované zmeny môžu byť až neskoršie označené. (Pozn. red.)

³ Kým pri jedných rečiach ukáže sa byť primerané použiť pri gymnaziálnom vyučovaní istého jazyka, staroslovenčinu, zdá sa byť účelnejšie pri druhom jazyku brať na porovnanie príbuzný slovanský jazyk. (Pozn. red.)

⁴ Porov. *Zeitschrift für die österreichische Gymnasien*, roč. 1850, zoš. 10, str. 726.

nými:⁵ otec (33.), zemja (str. 38.), lice (str. 45.), sbožjé (str. 46), človčči, človečjá, človečjé (str. 57) a z výroku nebohého Kollára (pán Boh mu daj slávu večnú): „česká reč, jako z nejstarších jejích literních zbytkuv vysvitá, jest dcera slovenčiny“,⁶ nad slunce jasnejšej vidieť, — Slovák, jako povedáme, by sa malo proti zjavným zásadám vys. vlády k vôli nektorým, za češtinu nemierne horlivým ľuďom nemožným urobiť, kusé a prebrúsené podoby terajšej češtiny zo starých a plných slovenských prirovnávacím, prirodzeným spôsobom vysvetľovať a objasňovať tak, jako to Česi majú zo staročeských robiť, a všeckého z porovnania tohoto pre Čechov vytekať majúceho osohu účastnými sa stať?

Vyslovujúc ešte raz úplnú našu v dôslednosť vys. vláde v ohľade tomto zavírame predmluvu našu slovami strany češtiny v Nauke reči slovenskej prerečenými.⁷

Michal Miloslav Hodža
Jozef Miloslav Hurban
Ján Palárik
Ondrej Radlinský
Ludovít Štúr
Štefan Závodník

44

Úryvok z „Ohlasu Pravdy na Ohlas strany ďalšieho vydávania Cyrilla a Methoda“ od Jána Palárika.

Uverejnené v Ohlase Pravdy na „Ohlas strany ďalšieho vydávania Cyrilla a Methoda“ v záležitosti spisovného jazyka slovenského v čísle 38 Cyrila a Metoda uverejnený. Pešť, tlačou Lad. Lukáča, 1852. Str. 84. Uverejňujeme časť na str. 42–45.

Autor reaguje na dôvody redakcie CM, ktoré pod vedením M. Chrásteka prešli roku 1852 opäť na staroslovenčinu, čiže češtinu, a zhrmuje dôvody pre spisovnú slovenčinu, na ktorej sa dohodli niektorí slovenskí národní pracovníci, napr. L. Štúr a iní. Pritom vyvracia obvinenie, že prisvojením spisovnej slovenčiny by sa mali Slováci odtrhnúť od Čechov.

Jestli strana protivná chce sa pustiť s nami do ďalšieho boja, sme hotoví, prichystaní k súboju rozhodnému. A jestli potreba bude, zavoláme si na pomoc nepremožiteľnú *légiu pravdy filologickej*, ktorú si pri tomto pojednaní na *arriere-gardu*¹ ponechávame. Bez toho *in ultima analysi*,² *pravda filologická* konečne medzi nami rozhodnúť musí. Dľa mojej presvedčenosti je iste *dôvod prví a posledný za slovenské formy a zach-*

⁵ Ide asi o *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten* z roku 1826.

⁶ Porov. *Hlasové o potřebě*, str. 126.

⁷ Porov. str. XI *Krátkej mluvnice slovenskej*.

¹ Zadný voj.

² Podľa posledného rozboru.